

УДК 342.95(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.32>

Шовкун Ю. І.,

кандидат юридичних наук,
докторант відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЧИ СТАНОВИЩА ДЛЯ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ТА ПОДАРУНКІВ

Анотація. У статті сутність обмежень щодо використання службових повноважень чи становища для отримання неправомірної вигоди та подарунків, розкрито шляхом виокремлення низки ознак, серед яких наступні:

– сутність нормативно визначених обмежень щодо використання службових повноважень чи свого службового становища, а також одержання подарунків проявляється у їх дуалістичній природі, яка з однієї сторони, полягає у забезпеченні добросовісності публічної служби, а з іншої – їх дотримання досягається завдяки встановленню диференційованих видів юридичної відповідальності за порушення таких обмежень (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та/або цивільно-правової);

– обмеження щодо одержання подарунків лімітує цивільну правосуб'єктність публічних службовців на одержання дарунків, що обумовлено захистом публічних інтересів від привалювання приватної користі;

– обмеження щодо одержання подарунків переважно покликані виключити можливість вчинення корупційних правопорушень;

– правова конструкція окреслення змісту обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також подарунків включає встановлення заборон, що повинно забезпечити ефективність (дієвість) таких обмежень;

– обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також подарунків, будучи закріпленими на рівні адміністративного законодавства, є основою для встановлення диспозицій деліктних норм;

– нормативно-термінологічне окреслення змісту обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також подарунків обтяжено низкою оціночних понять («загальновизнане уявлення про гостинність») та близьких за змістом категорій («неправомірна вигода», «подарунок»), що негативно впливає на правозастосовну практику.

Ключові слова: публічна служба, державна служба, антикорупційні обмеження, службові повноваження, службове становище, подарунок.

Shovkun Yu. I. Characteristics of restrictions regarding the use of official authorities or position for obtaining unlawful advantages and gifts

Abstract. In the article, the essence of restrictions on the use of official authority or position for receiving undue benefits and gifts is revealed by highlighting a number of features, including the following:

– the essence of normatively determined restrictions on the use of official powers or one's official position, as well as the receipt of gifts, is manifested in their dualistic nature, which, on the one hand, consists in ensuring the integrity of public service, and on the other – their compliance is achieved thanks to the establishment of differentiated types of legal responsibility for violation of such restrictions (criminal, administrative, disciplinary and/or civil);

– the restriction on receiving gifts limits the civil legal personality of public officials to receive gifts, which is due to the protection of public interests from the encroachment of private benefit;

– restrictions on receiving gifts are mainly designed to exclude the possibility of committing corruption offenses;

– the legal construction of the outline of the content of restrictions on the use of official powers or one's position, as well as gifts, includes the establishment of prohibitions, which should ensure the effectiveness (effectiveness) of such restrictions;

– restrictions on the use of official powers or one's position, as well as gifts, being fixed at the level of administrative legislation, are the basis for establishing dispositions of tort norms;

– the normative and terminological outline of the content of restrictions on the use of official powers or one's position, as well as gifts, is burdened with a number of evaluative concepts ("generally recognized concept of hospitality") and categories similar in content ("unlawful advantage", "gift"), which negatively affects law enforcement practice.

Key words: *public service, public service, anti-corruption restrictions, official authority, official position, gift.*

Вступ. Всі посади публічної служби, передбачають набуття особою сукупності повноважень, призначених для виконання специфічних завдань, пов'язаних із управлінням і вирішенням питань регіонального (місцевого) значення. Вони можуть бути докорінно різними за своїм обсягом і характером, проте всі вони надають особі можливості, які вона до цього не мала, як правило в зв'язку з набуттям нею владних повноважень. Описана конструкція створює потенційну небезпеку недобросовісного використання посадовою особою наданих їй службових повноважень і становища, яке вона займає. За таких умов обмеження використання останніх є цілком логічним і необхідним заходом превентивного характеру.

Виклад основного матеріалу. Попри схожу етимологію обмежень щодо використання службових повноважень або службового становища з метою отримання неправомірної вигоди та подарунків у національному антикорупційному законодавстві вони закріплені як окремі обмеження. Так, відповідно до ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктам на яких поширюється дія цього закону «забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах» [1]. Аналіз вказаної статті дозволяє виокремити низку ключових термінів, які розкривають зміст даного обмеження: «службові повноваження», «службове становище», «неправомірна вигода» та «приватний інтерес». Розглянемо кожен із них окремо.

Термін службові повноваження не закріплено на законодавчому рівні, що можна пояснити відсутністю стабільності його змістовного наповнення, яке залежить від конкретної посади, що утворює перелік і обсяг перших. Також слід звернути увагу на те, що

термін службові повноваження інколи отожднюють із дискреційними повноваженнями [2, с. 75], але це вбачається обґрунтованим лише контексті іншого роду обмежень щодо недопущення конфлікту інтересів. Разом із тим далеко не всі службові повноваження, якими наділена посадова надають їй право діяти на власний розсуд, навпаки у багатьох випадках вона чітко слідує приписам і інструкціям. Такий висновок повністю збігається з позицією колегії суддів ВС України викладеною в рішенні прийнятому в результаті розгляду адміністративної справи № 320/4182/20 з приводу того, що права і обов'язки органів публічної адміністрації та їх посадових осіб не можна вважати дискреційними, коли в законодавстві передбачено єдиний можливий варіант поведінки [3]. А також з науковими спробами визначити сутність дискреційних повноважень, зокрема Д.А. Кобильнік [4, с. 57] і Д.В. Тимошенко [5, с. 460] зауважують, що дискреційні повноваження передбачають можливість у суб'єкта вибору своєї поведінки в межах встановлених законодавством. Таким чином, службові повноваження в контексті даного антикорупційного обмеження слід розглядати у широкому сенсі, не зводячи їх виключно до дискреційних.

Як нами було зазначено вище набір прав і обов'язків, які утворюють комплекс службових повноважень залежить від конкретної посади, яку займає публічний службовець. Вони ж утворюють інший складовий елемент даного обмеження, який позначається як службове становище публічного службовця. Треба відмітити, що однакова етимологія категорії службових повноважень і службового становища, стали приводом для виникнення в доктрині права різних підходів до їх тлумачення та співвідношення. Зокрема Е.О. Скубак розглядаючи сутність обох термінів, у тому числі специфіки тлумачення в зарубіжному законодавстві констатує, що «дане розмежування більш характерне для кримінального права пострадянських країн та

пов'язане, переважно, з масовим порушенням конституційних прав громадян представниками правоохоронних органів, зокрема, під час досудового розслідування, у зв'язку з чим, законодавцем було введено окрему норму з визначенням суб'єктом у вигляді працівника правоохоронного органу» [6, с. 170]. На противагу, існує і інша позиція, згідно з якою термін службове становище за своїм обсягом є більш широким за службові повноваження, тому що «при вчиненні певних дій, зокрема певних дій в інтересах хабародавця, службова особа може використовувати не лише свої конкретні службові повноваження, а й надану їй владу взагалі та своє службове становище» [7, с. 5]. Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що терміни службові повноваження та службове становище є різними за своїм змістовним наповненням, при чому останній є більш ширшим, оскільки він обумовлюється компетенцією публічного службовця, яка складається з ряду елементів, у тому числі службових повноважень.

Наступним елементом, який утворює досліджуване нами обмеження є отримання неправомірної вигоди, тобто «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав» [1; 8] (абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», 354, 364-1 КК України). Наведена дефініція об'єднує усі предмети матеріального та нематеріального світу, які публічний службовець може отримати незаконним способом, проте напевно основним бажаним результатом недотримання обмеження щодо використання службових повноважень чи становища залишається отримання грошових коштів, які є ресурсом для задоволення будь-яких інших потреб. Під грошовими коштами в національному законодавстві розуміється: готівка, кошти розміщені на банківських рахунках, у тому числі депозитарних (абз. 7 п. 3 розділу I Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затвердженого наказом Мінфіну від 07.02.2013 № 73 [9]). Як вбачається з наведеного не обов'язково,

щоб грошові кошти були в національній валюті, тож метою порушення даного обмеження можуть бути грошові кошти в будь-якій валюті. Поняття майна закріплено в ч. 1 ст. 19 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [10] та використовується для позначення будь-яких речей матеріального світу, речових прав і майнових обов'язків.

Крім суто матеріальної вигоди метою використання службових повноважень чи становища може бути і отримання переваг і пільг як додаткових гарантій та/або прав у конкретній ситуації в порівнянні з іншими особами. Інша вигода у формі послуги знаходиться на межі матеріального та нематеріального світів. Зазначене впливає з легальної дефініції даного терміну, закріпленого в п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів»: послуга означає «діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб» [11]. У даній ситуації достатньо складно навести якусь конкретну класифікацію послуг, оскільки як справедливо зауважує Р.В. Яковенко та Ю.Р. Тютюник ринок послуг сьогодні демонструє найдинамічніший темп свого розвитку [12, с. 78]. Подібно до вищезрозглянутих понять нематеріальні активи також є досить широкою категорією, оскільки позначає «об'єкт (об'єкти) права інтелектуальної власності, а також інші аналогічні права, визнані в порядку, встановленому законодавством, об'єктом права власності» [13] (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»). Об'єкти права інтелектуальної власності деталізуються в ч. 1 ст. 420 ЦК України, зокрема це: твори, програмне забезпечення та електронні інформаційні бази, наукові та науково-технічні розробки, «виконання фонограми, відеограми, програми організацій мовлення; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці» [10]. Інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру не

мають матеріальної форми (вираження), але їх отримання так чи інакше поліпшує стан особи чи може принести їй певний прибуток.

У проміжному підсумку проведеного аналізу поняття «неправомірна вигода» варто зазначити, що законодавцем зроблена спроба уніфікувати будь-які матеріальні та нематеріальні блага які може отримати особа, внаслідок порушення даного обмеження. Цьому сприяє широкий і детальний перелік таких благ, а використання змістовних категорій як от послуги, пільги чи вигоди нематеріального характеру буквально охоплює всі можливі вигоди які особа може отримати внаслідок своєї протиправної діяльності. Варто додати, що всі ці блага особа отримує задовольняючи приватний, а не публічний інтерес, що прямо суперечить засадам публічної служби та доброчесності, які прямо чи опосередковано впливають з положень ст. 4 Закону України «Про державну службу» [14].

Визначення приватного інтересу має легальне закріплення, а тому його зміст не викликає принципівих дискусій в сучасній правовій доктрині. Так, в п. 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» цей термін визначено як «будь-якого майнового чи немайнового інтересу особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях» [1]. Аналізуючи наведене тлумачення приватного інтересу ми знову зтикаємось із прагненням законодавця якомога ширше визначити межі приватного інтересу, який в такому варіанті охоплює всі можливі сфери, де особа може мати певну зацікавленість для задоволення власних потреб і потреб своїх рідних і близьких. Досліджуючи приватний інтерес у контексті політичних інтересів наголошує, що перший йде в розріз із суспільними інтересами, що і визначає його головну особливість [15, с. 603]. Натомість, нам важко погодитись із зробленими висновками, приватні інтереси не завжди протирічать суспільним, більш того цілком природньо, що кожна людина, в том числі яка обіймає посаду публічного

службовця, має велику кількість абсолютно різних за своєю суттю приватних інтересів. А використання даного терміну перш за все обумовлено необхідністю розмежування інтересів, які в даному обмеженні суперечать одне одному: приватні інтереси виступають самостійним відокремленим явищем, що протирічить загальним суспільним інтересам, і можуть нашкодити останнім. Тому, ми притримуємось позиції тих вчених (наприклад, Р. Я. Дутка [16], А.Є. Ярова [17]), які не вважають саму по собі наявність приватного інтересу яким-небудь корупційним проявом. У той же час обмеження щодо використання службових повноважень чи становища для отримання неправомірної вигоди та подарунків спрямовано на запобігання тієї ситуації, коли приватний інтерес публічного службовця протирічить публічному, і особа не готова жертвувати власними інтересам заради суспільного блага, а сповідує цілком егоїстичну позицію, що може нанести шкоду інтересам суспільства та держави.

Необхідно звернути увагу, що публічний службовець може використовувати службові повноваження чи свої службові становища не тільки для отримання неправомірної вигоди, а і для отримання подарунків. При чому чинне законодавство та сучасна теорія права розрізняє ці категорії, принаймні це судження впливає з наявності в антикорупційному законодавстві окремої дефініції поняття «подарунок», під яким треба розуміти «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/ одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової» [1]. На перший погляд це визначення цілком відповідає неправомірній вигоді та не протирічить її сутності, проте їх розмежування в теорії права переважно здійснюється не через змістовний обсяг, а на підставі опосередкованих ознак (мета дарування, поведінка дарувальника та обдарованої особи, відповідальність, яка настає за прийняття публічним службовцем подарунка тощо). На цьому в своєму дослідженні вказує і К.П. Рубан, зазначаючи, що: по-перше, отримання неправомірної вигоди – це корупційне правопорушення, в той час, коли само по собі отримання подарунку є лише правопору-

шення, пов'язаним з корупцією, а отже відповідальність буде наставати за різними деліктними нормами; по-друге, подарунок завжди має свою вартість, хоча вона і може бути нижчою, а неправомірна вигода може мати нематеріальний характер; по-третє, публічний службовець, який приймає подарунок може не мати жодного корисного мотиву, не просити та не вимагати подарувати йому щось, а отримуючи неправомірну вигоду він явно бажає покращити своє становище [18, с. 128]. Отже, до визначальних ознак подарунку треба віднести: відсутність у публічного службовця мети отримання подарунку, внаслідок чого він не є ініціатором процесу дарування; наявність у подарунка ціни в незалежності від того чи є це товар або послуга; дарування подарунку – це добровільне бажання дарувальника. Перелічені ознаки частково збігаються з дарунком – категорією цивільного законодавства в межах укладення договору дарування, зокрема ч. 2 ст. 717 ЦК України [10] чітко визначено, що даруванням не є безоплатне передавання майна (дарунку), якщо внаслідок цих дій у обдаровуваного виникає обов'язок вчинити певні дії на користь особи яка дарує майно. В той же час, доцільно підкреслити, що право бути обдарованою особою – є правом кожного громадянина. Між тим, якщо останній є публічним службовцем, то дане антикорупційне обмеження позначається на його цивільній правосуб'єктності.

До зазначених вище підстав розмежування треба додати ще одну, яка стосується встановлення граничної вартості подарунку який за певних умов може отримати публічний службовець, натомість неправомірна вигода не має граничних меж свого розміру. Межі які маються на увазі досить детально викладені в ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» та розкриваються через виключення в формі дозволів одержання подарунків. Очевидно, що приписи вказаної статті прямо забороняють публічному службовцю безпосередньо чи через інших осіб у будь-який спосіб одержувати подарунки від підпорядкованих осіб або ж «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» [1]. На

протипагу в ч. 2 цієї ж статті передбачено дозвільну норму, що не зовсім характерно для антикорупційних обмежень, суть якої полягає в тому, що публічний службовець може отримувати подарунки за двох умов: 1) якщо це не порушує заборони щодо отримання подарунків; 2) подарунок повинен відповідати «загальноновизнаним уявленням про гостинність», а їх вартість «одноразово не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня року, в якому прийнято подарунки» [1].

Напевно, самим спірним формулюванням у перелічених умовах є категорія загальноновизнані уявлення про гостинність, одностороннє визначення якої не міститься, а ні в актуальних роз'ясненнях антикорупційних органів [19, с. 298], а ні в науці, тому що це суто оціночна категорія. На цьому в своєму дослідженні наголошує З.А. Загинеї, підкреслюючи, що «зміст поняття «загальноновизнані уявлення про гостинність» як іманентна властивість дозволеного подарунка в антикорупційному законодавстві України можна встановити лише шляхом аналізу українських традицій приймання гостей, висловлення їм подяки та пошани» [20, с. 43].

Висновки. Підсумовуючи все вищевказане вважаємо розкрити сутність обмежень щодо використання службових повноважень чи становища для отримання неправомірної вигоди та подарунків, шляхом виокремлення наступних ознак:

– сутність нормативно визначених обмежень щодо використання службових повноважень чи свого службового становища, а також одержання подарунків проявляється у їх дуалістичній природі, яка з однієї сторони, полягає у забезпеченні доброчесності публічної служби, а з іншої – їх дотримання досягається встановленню диференційованих видів юридичної відповідальності за порушення таких обмежень (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та/або цивільно-правової);

– обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища полягає у такому їх використанні, що має на меті одержання неправомірної вигоди;

– обмеження щодо одержання подарунків лімітує цивільну правосуб'єктність публічних службовців на одержання дарунків, що обумовлено захистом публічних інтересів від привалювання приватної користі;

– обмеження щодо одержання подарунків переважно покликані виключити можливість вчинення корупційних правопорушень;

– правова конструкція окреслення змісту обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також подарунків включає встановлення заборон, що повинно забезпечити ефективність (дієвість) таких обмежень;

– обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також подарунків, будучи закріпленими на рівні адміністративного законодавства, є основою для встановлення диспозицій деліктних норм;

– характеризуються ступневістю забезпечення їх дотримання завдяки встановленню відповідальності за суспільно-небезпечні діяння, пов'язані з використанням службових повноважень чи свого становища, та – суспільно-шкідливі дії, пов'язані з одержанням подарунків;

– нормативно-термінологічне окреслення змісту обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, а також подарунків обтяжено низкою оціночних понять («загальновизнане уявлення про гостинність») та близьких за змістом категорій («неправомірна вигода», «подарунок»), що негативно впливає на правозастосовну практику.

Проведене дослідження нагально демонструє багатоаспектність кожного з обмеження для публічних службовців, передбачених антикорупційним законодавством, суть і зміст яких виходять за межі норм профільного закону в сфері запобігання корупції чи деліктних норм, що свідчить про перспективність детального дослідження кожного виду антикорупційних обмежень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20230331#Text>.
2. Бугайчук К. Л., Моргунов О. А., Прібиткова Н. О. Діяльність уповноважених осіб щодо запобігання корупції (організація роботи з викривачами, запобігання конфлікту інтересів): інформаційно-практичний довідник. Харків: ХНУВС, 2022. 137 с.
3. Рішення Верховного Суду України про визнання протиправним та скасування рішення у справі № 320/4182/20 від 03.03.2021 (провадження №К/9901/31084/20) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95364057>.
4. Кобильнік Д. А. Дискреційні повноваження контролюючих органів у контексті реалізації принципу законності у сфері оподаткування. Проблемні питання застосування Податкового кодексу України при вирішенні спорів адміністративними судами: матер. наук.-практ. круглого столу (м. Краматорськ, 12 грудня 2014 року). Харків: Право, 2014. С. 56-59.
5. Тимошенко Д. В. Дискреційні повноваження: поняття та практичне застосування. Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.): зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту (м. Харків, 22 листопада 2019 року). Харків, 2019. С. 458-460.
6. Скубак Е. О. Компаративістський аналіз сутності зловживання посадовим (службовим) становищем у закордонній та вітчизняній кримінально-правовій науці. Правова позиція. 2019. № 2 (23). С. 165-170.
7. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з виконанням функцій держави: методичні рекомендації / Офіційний веб-сайт Одеської обласної державної адміністрації. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/zlochyny-u-sferi-sluzhbovoyi-diyalnosti-ta-profesijnoyi-diyalnosti-povyazanoi-z-vikonannyam-funkcij-derzhavy.pdf>.
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 // База

даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

11. Про захист прав споживачів: закон України від 12.05.1991 № 1023-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

12. Яковенко Р. В., Тютюник Ю. Р. Сфера послуг: класифікація та економічна роль в умовах сьогодення. Тези доповідей викладачів, аспірантів та співробітників на XLV науковій конференції (м. Кіровоград, 17 квітня 2014 року). Кіровоград: КНТУ, 2014. С. 76-80.

13. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: закон України від 14.09.2006 № 143-V // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

14. Про державну службу: закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

15. Радченко Л. М. Політичні інтереси: поняття, функції, типологія. Держава і право. 2012. Вип. 56. С. 600-605.

16. Дутка Р. Я. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як адміністративно-правовий інститут. Підприємництво, господарство право. 2020. № 3. С. 135-140.

17. Ярова А. Є. Приватний інтерес як засіб розмежування складників конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я. Нове українське право. 2022. Вип. 2. С. 270-275. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.37>.

18. Рубан К. П. Відмежування подарунка від неправомірної вигоди як предмета корупційних злочинів. Юридичний бюлетень. 2017. Вип. 4. С. 120-129.

19. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення: підручник / В. Я. Настюк, О. Ю. Синявська, В. О. Іванцов [та ін.]; за заг. ред. В. Я. Настюка. Харків: Право, 2019. 512 с.

20. Загиней З. А. Загальновизнане уявлення про гостинність як індикатор корупціогенності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». Судова апеляція. 2018. № 2. С. 36-46.